

Contra la hidalgüa y ensoñación de Don Quijote, el pacto de la modestia. Un pacto seguramente imposible, pero que sería muy oportuno ante un futuro incierto y lleno de interrogantes, en un país de excesos, donde prevalecen los extremos.

En definitiva, nos encontramos ante una obra de análisis sociopolítico que ayuda al lector a conocer por qué motivo estamos como estamos y que postula por

una modestia nacional, lo que no implica ausencia de ambición.

Josep M. Prat Forga

Universitat Autònoma de Barcelona
 Departament de Geografia
 Grup d'Investigació TUDISTAR
 josepmaria.prat@uab.cat

NETZ, Reviel (2013)

Alambre de púas: Una ecología de la modernidad

Buenos Aires: Eudeba, 258 p.

ISBN: 978-950-23-2116-5

Alambre de púas: Una ecología de la modernidad (versió original en anglès: Netz, 2004) traça la història del filferro espinós entès com a eina de reconfiguració de l'espai a través del dolor, des que es va inventar l'any 1874 per impedir el moviment de les vaques a l'oest nord-americà fins a l'ús que se'n va fer a les trinxeres de la Primera Guerra Mundial i als camps de concentració soviètics i nazis.

A diferència d'aproximacions anteriors realitzades des de la història social, cultural i política (Krell, 2002; Razac, 2000), aquest llibre planteja la història del filferro espinós com una història ambiental de l'impediment del moviment, com una història del control de l'espai i dels cossos que l'habiten a través d'una tecnologia aparentment senzilla, omnipresent i insignificant, però que Netz presenta com a paradigmàtica d'una modernitat definida a partir de la seva estructura espacial. En particular, el llibre defensa que aquesta estructura va ser determina-

da pel control centralitzat del moviment a gran escala, cosa que va permetre tant l'explotació econòmica com el control polític de grans territoris en tota la seva extensió.

Alambre de púas es divideix en tres capítols, que tracten, respectivament, de l'ús agrícola, bèl·lic i repressiu del filferro espinós entre 1874 i 1954.

El primer capítol, «Expansión», estudia el filferro espinós com un dels agents clau en la profunda transformació ecològica de les Grans Planes nord-americanes a finals del segle XIX. Basant-se en les obres d'autors clàssics de la història ambiental (Cronon, 1991), Netz analitza com la conquesta de l'oest va suposar l'extermini de bisons i d'indis i la rera-substitució per vaques i colons euroamericans, així com la introducció d'una economia capitalista que va reordenar la regió en funció dels interessos de les elits dels centres urbans del nord de la Costa Est, els vencedors de la Guerra Civil nord-americana. El filferro espinós

va néixer de la coexistència problemàtica entre la ramaderia extensiva i l'agricultura intensiva en el marc d'aquest procés de colonització massiva i ràpida, i va tenir un paper fonamental en la reconfiguració de l'espai, que va dur al tancament de les vaques en ranxos i a l'explotació agrícola intensiva del territori.

El segon capítol, «Confrontación», descriu com el filferro espinós va expandir els seus usos al tombant de segle i es va fer servir per impedir el moviment dels humans en contextos bèl·lics. La ràpida expansió global dels usos agrícoles del filferro espinós, facilitada per la seva producció en massa i el consegüent abaratiment de preu, va permetre que estigués disponible —i que fos usat— en conflictes entre velles i noves potències colonials, com ara, per exemple, la guerra dels bòers de 1899-1902 o la guerra russojaponesa de 1904-1905. Finalment, la combinació de filferro espinós i metralladora, assajada a les trinxeres de Manxúria, va culminar en l'apoteosi de l'impediment del moviment que van representar els quatre anys de massacre ininterrompuda i estàtica de la Primera Guerra Mundial.

El tercer capítol, «Contención», analitza el naixement del camp de concentració. El filferro espinós va ser usat en diversos conflictes per controlar la població civil enemiga i els presoners de guerra i, finalment, va esdevenir la peça central en la gestió de la repressió política i el control social a la Unió Soviètica i a l'Alemanya nazi. Aquest tercer capítol és on els paral·lelismes entre la història humana i la història animal del filferro espinós, que recorren tot el llibre, es tornen més clars i alhora més ominosos. Els camps de concentració, on la carn humana era reduïda a un mer receptacle biològic que veia limitat el seu moviment a punts cada vegada més petits, són comparats amb els tancats per a animals. No és que els nazis tractessin els jueus com si fossin animals, argumenta l'autor, sinó

que tant la vida dels interns d'Auschwitz com la de les vaques als ranxos van ser producte d'un mateix règim de control espacial contemporani, mediat pel filferro espinós. En tots dos casos, som davant les víctimes de l'ecologia de la modernitat.

Al llarg de tot el llibre, el filferro espinós és analitzat com el protagonista principal d'una inversió topològica recurrent i típica del període històric: el control de certs punts en un pla, i de les línies que els connectaven, preludejava i acabava donant lloc al control d'àrees senceres tot forçant el confinament gradual dels cosos que havien de ser controlats en punts aïllats, que eren els únics espais on es permetia el moviment. En aquest sentit, el filferro espinós va ser útil com a tecnologia de delimitació de l'espai, perquè permetia definir, de forma ràpida, barata, efectiva i a gran escala, un *dins* i un *fora*; per exemple: en un primer moment, els euroamericans només controlaven punts (els forts) i línies (els camins i ferrocarrils) de les Grans Planes, mentre que els indis i els grans bovins es movien lliurement per la totalitat del pla. El filferro espinós va ajudar a invertir aquesta situació, tancant els indis a les reserves i les vaques als ranxos. Un altre exemple en la mateixa línia és la guerra dels bòers a Sud-àfrica. Els anglesos, que controlaven les ciutats i els ferrocarrils, van proposar-se controlar, a partir d'aquests punts i línies, l'àrea total del territori, per on es movien lliurement les guerrilles bòers. Ho van aconseguir internant la població civil en camps de concentració i acorralant els rebels tot dividint el territori en parcel·les més petites, mitjançant el desplegament de filferro espinós al llarg de les vies del ferrocarril.

Més enllà de si es comparteix o no l'argument central sobre l'estructura espacial de la modernitat i el procés d'inversió topològica que aquesta va suposar, un dels atractius principals del llibre és, sens dubte, la riquesa dels múltiples casos d'estudi abordats, que prenen

una nova dimensió mirats a través de l'òptica del control del moviment: des de la guerra química o la invenció del tanc, fins als orígens del conflicte araboisraelià o l'arquitectura dels camps d'extermini nazis, passant per la col·lectivització agrària soviètica, l'auge i el declivi de la cavalleria a Europa o l'estreta relació que hi hagut al llarg de la història entre agricultura i guerra.

L'antropòleg Bruno Latour ha qualificat *Alambre de púas* d'«obra mestra de la història de la tecnologia, la geografia i la topografia», tal com es pot llegir a la contraportada. Però el cert és que el llibre no dialoga amb cap d'aquestes disciplines acadèmiques. Historiogràficament, beu sobretot de la història ambiental i de la història animal, així com de la història de la ciència. Reviel Netz, professor a la Universitat de Stanford, és un dels historiadors de la matemàtica grega antiga més destacats i originals de l'actualitat (Netz, 1999). De fet, és precisament el seu interès per les pràctiques materials de la geometria grega i per la geografia de l'activitat cultural al món antic el que li fa adoptar una mirada topològica sobre els processos de reconfiguració de l'espai en què va participar el filferro espinós.

Alambre de púas situa l'espai al centre d'una concepció materialista de la història que, malgrat que dialoga amb l'obra de Karl Marx, ignora tota la tradició marxista de geografia crítica que, durant les últimes dècades, ha analitzat els processos de reorganització capitalista de l'espai, particularment a nivell urbà. L'autor emfasitza que, fins i tot abans de menjar, vestir-se i aixoplugar-se, els humans necessiten moure's. Segons Netz, la història és més semblant a la lluita lliure que als escacs i, en última instància, es pot reduir a la interacció entre cossos concrets movent-se en l'espai.

Els animals també tenen cossos i desitjos, i formen part essencial del paisatge social interespecífic en què viuen

els humans. Per tant, argumenta Netz, són actors històrics, els cossos dels quals també es veuen afectats pel filferro espinós, que té un abast global perquè el dolor és universal i transcendeix les fronteres entre espècies. *Alambre de púas* és, en el fons, una història del dolor. Més concretament, una història de com el dolor a gran escala s'ha usat per impedir el moviment d'animals i humans, que, al seu torn, s'ha fet servir per augmentar l'explotació econòmica i el control polític.

En resum, *Alambre de púas* suposa un estímul per repensar la història econòmica, ecològica i política del segle XX en termes d'impediment del moviment, sempre des del punt de vista de l'empatia i la solidaritat amb les víctimes del control extrem, tant humanes com animals.

Referències bibliogràfiques

- Cronon, William (1991). *Nature's Metropolis: Chicago and the Great West*. Nova York: W. W. Norton.
- Krell, Alan (2002). *Devil's Rope: A Cultural History of Barbed Wire*. Londres: Reaktion Books.
- Netz, Reviel (1999). *The Shaping of Deduction in Greek Mathematics: A Study in Cognitive History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (2004). *Barbed Wire: An Ecology of Modernity*. Middletown: Wesleyan University Press.
- Razac, Olivier (2000). *Histoire politique du barbelé: la prairie, la tranchée, le camp*. París: La Fabrique.

Jaume Sastre Juan

Professor associat i investigador en precuri
 Universitat de Barcelona
 Departament de Lògica, Història
 i Filosofia de la Ciència
 jaume_sastre@hotmail.com

